

כאן לאחר ברכה. וכן צפ' כל כתבי (שבת ד' קט). אמרי' כשהיו מניחים השולחן היו אומרים לה' הארץ ומלואה וכשהיו מסלקין השולחן היו אומרים השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם: **כאן** בזמן שישראל עושין רצונו של מקום שנאמר ואספת הדגך ואת' והא' לקמן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מוקמי' ליה. וי"ל דמייירי ודאי שעושין רצונו של מקום וי"ל דלאינס אזל אין עושין רצונו כ"כ דלאינס דניקים גמורים * ועוד י"ל דפליגי ליה האה' דלקמן שכל לפרש מה צין עושים ואין עושין * והכא בעושים ואין עושים כי הדדי (א) ניסוח: **דרך** טרקסמון. פירש"י היינו דלורייטתא אזל מדרבנן גם חזר קובעת דלמשמע צפ' יואל דופן (גדה ד' מו): אחיהו חזר שמייצי צמעשך וכו' וכן מוכח צפ' המציא (ביצה ד' לה):

טובא גריר. מכלל משמע שאסור לשמות יין בערב פסח מן המנחה ולמעלה ואם רוצה לשמו' לרבי' לשמות הרבה דטובא מגרירי גריד: לא

1. גזול אביו ואמו ואמר אין פשע חבר הוא לאיש משותף: משלי חב כד
2. ה' ה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלא הוא אביך קצף הוא עיניך ורבנן: דברים לב ו
3. שמע בני מוסר אביך ואל תחטט תורת אבך: משלי א
4. לכן אשוב ולקחתי רצוני בעתו ותידוש במערו והעלתי גמרו ופשיתי לבסות את ערקותה: הושע ב אי
5. ונתתי מטר ארבעים בעתו וירחמולקש ואספת דגך ותישרץ ויצדך: דברים יא יד
6. לא ימוש ספר התורה הזה במעבר הנהגות ויהיה זהו הוללה למען תשמר לעשות בקל ובחבת וב כי או תעלית את דרךך וגו' תשפיל: יחזקאל א
7. ועמדו ורם ורעו צאנכם ובני נבר ארביכם ובמריכם: ישעיהו סא ה
8. ועבדת את אביך אשר שילחוך י' קר פרע ובקמא ובניעים ובחשר כל ונתן על קרול על צוארך עד השמדו אבך: דברים כח מה
9. ואמרת לפני י' אליהך בערתי הקדש מן הבית וגם נתחיו לחי' ולגר ליתום ואלקמנה ככל מצותך אשר צויתני לא בערתי ממצותך ולא שחבת: דברים כז ג
10. כי תבחה לעשר את כל מעשר הדב ויהי פירותיהן במעשר שנת המעשר ונתתה לחי' לגר ליתום ושערי גנות ופרדים ודרך השבעה: דברים כז יב
11. ויין ושמח לבב אגוש להוצייל פנים משמין ולקחם לבב אגוש יסעוד: תהלים קד טו

תורה אור השלם

1. גזול אביו ואמו ואמר אין פשע חבר הוא לאיש משותף: משלי חב כד

2. ה' ה' תגמלו זאת עם נבל ולא חכם הלא הוא אביך קצף הוא עיניך ורבנן: דברים לב ו

3. שמע בני מוסר אביך ואל תחטט תורת אבך: משלי א

רבינו הגאון

[דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר והיו פירותיהן מתברכין. פירוש דרך שער גנות ופרדים ודרך הרבים, שבכל מחייבין במשורות ולא היו מערימין עליהן. ובריש ויקרא רבה הושיט לו אגודה של טרקסימא, דאמרא טרקסימא ירק הוא, וטרקסימון דרך פירות. והו [ה]מעשר הוא מעשר שני ומעשר הוא מעשר שני שנאמר בו בערתי הקדש מן הבית, גם מעשר עני כמו כן, אבל מעשר ראשון חייב בגורן. וירושלמי בירש כלאים עושין טרקסימון. ור' יוחנן אמר אפילו חצר קובעת שנאמר ואכלו בשעריך וטעמו. זה המעשר הוא מעשר שני ומעשר עני, אבל מעשר ראשון חייב בגורן. והנדר מן המזון וכו'. ע"י פי ר"ח עירובין ל, [והוא רבא היה שתי חמרא כל מעלי יומא דפסחא כי הויכי דנגרדיה ללביה. כדאשכחן בפרק ערבי פסחים בגמרא סמוך למנחה]. [אכסניגרון מיא דבולישלוקי. בלשון שימעאל אלשליק. כולחו שלקי, פי' של כל העשבים השלוקים].

גזול להקצי"ה. את צרכמו: וינסס ישראל. שכשחטאו הפירות לוקין: אין פשע. ולפי שהוא מיקל רואים האחרים ולמדו ממנו לעשות כן ליהנות מן העולם שלא צרכה ולכן נקרא זה המיקל חזר לאיש משמית: לינדעס צן נעט. שחטא והחטיא את ישראל כך הוא חוטא ומחטיא: בזמן שעושין רצונו. הדגן שלהם וכשאין עושים רצונו נוטלו ומרחא להם שהוא שלו: דברים כדכסן. שלא יעסוק בצדך ארץ: הנהג צהס. עם דרכי תורה: מנהג דרך ארץ. שאם תבא לידי לורך הצריות סופך ליצטל מדברי תורה: אפשר. בתמיה אפשר כדברך: ציומי ניסן. ימי הקציר: ציומי פשרי. דריכת הגמות והצדס: דרך טרקסמון. דרך שערי החצר והבית: פני הצים. פתח כניסה ויציאה: אין הטבל מחייב צמעשך. מן התורה. אזל אכילת קצע אסור לאכול מדרבנן: זים אקרי. והוא ליה צורא פרי הפרי שהפרי קרוי זים ואין זו צריאת שמים כי צידי אדם היא צריאה זו אזל גזי גפן הגפן היא העץ והענבים הם פרי הגפן: חמרא ויין. להכי חשיב לקצוע לו צרכה לעלמא: ואמר רב הונא. הא דקמני מותר צמיס וצמלח ואסור צשאר אולכין ומשקין לאו צאומר קונס מוזן עלי דאין מוזן אלח מה' מיני דגן חטין ושעורין וכוסמין ושצולת שועל ושיפון אלח צאומר כל הזן עלי קונס וכל מילי נהי ללא אקרו מוזן מיהו מין זייני צר ממייס ומלח אלמנא משמח זיין: סעיד. חשיב טפי ממוון: והכחיב ויין ישמח לצב אנוש. וסיפא דקרא ולחם לצב אנוש יסעד משמע אזל יין אינו אלח משמח. ומשני לאו כדקאמרת אלח לחם יסעד ולא ישמח אזל יין סועד ומשמח: אי סי. דזיין סעיד מוזן הוא ולצריך עליה שלט צרכות לאחרי ואין אמרינן לקמן בצפקין (דף לה) כל שהוא משמח המינין ולא מין דגן חכמים אומרים צרכה אחת: אווקי מויק. לגופיה ואין זו אכילה שטעונה צרכה דגזי צרכה ואלתה כתיב: דסניא. דלאו צר אכילה היא: הסופה שמן של סרומא. צווג: משלם אס הקרן. שאשר מויק את חצירו צממונו: ואין משלם חומש. דגזי חומש אכילה כתיב ואיש כי יאכל קדש צסגנה (ויקרא כב) פרט למויק: ע"י הפס. משום לפתן: ע"י אניגרון. מין מאכל הוא ונומניס לתוכו שמן ושניו צמסנה כמנה מקומות: דאמר רבא צר שמואל. לא תמא הכא אלח לפרושי לן מאי ניסו: מיא דסלקא. מים ששלקו צבן מרדן: דכולהו

כאן לאחר ברכה א"ר הנינא בר פפא כל הנהגה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו גזול להקב"ה וכנסת ישראל שנא' יגזול אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית ואין אביו אלא הקב"ה שנא' הלא הוא אביך קנד ואין אמו אלא כנסת ישראל שנא' שמע בני מוסר אביך ואל תחטט תורת אבך מאי חזר הוא לאיש משחית א"ר הנינא בר פפא חזר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים: ר' הנינא בר פפא רמי כתיב ולקחתי דגני בעתו וגו' וכתוב ואספת דגך וגו' ל"ק כאן בזמן שישראל עושין רצונו של מקום כאן בזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום ת"ר ואספת דגך מה ת"ל לפי שנא' לא ימוש ספר התורה הזה מפך יכול דברים ככתבן ת"ל ואספת דגך הנהג בהן מנהג דרך ארץ דברי ר' ישמעאל ר"ש בן יוחי אומר אפשר אדם חורש בשעת חרישה וזורע בשעת זריעה וקוצר בשעת קצירה ודש בשעת דישה וזורה בשעת הרוח תורה מה תהא עליה אלא בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתך נעשית ע"י אחרים שנא' ועמדו זרים ורעו צאנכם וגו' ובזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום מלאכתך נעשית ע"י עצמם שנא' ואספת דגך ולא עוד אלא שמלאכת אחרים נעשית על ידן שנא' ועבדת את אויביך וגו' אמר אביי הרבה עשו כרבי ישמעאל ועלתה בידן כר' שמעון בן יוחי ולא עלתה בידן א"ל רבא לרבנן במטותא מינייכו ביומי ניסן וביומי תשרי לא תתחוו קמאי כי היכי דלא תטרדו במוזנייכו כולא שתא: אמר רבא בר בר חנה א"ר יוחנן משום רבי יהודה בר' אלעאי בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זו וזו נתקיימה בידן דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זו וזו לא נתקיימה בידן ואמר רבא בר בר חנה אר"י משום ר"י בר' אלעאי * בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית שנא' בערתי הקדש מן הבית ור' יוחנן אמר אפי' חצר קובעת שנא' ואכלו בשעריך ושבעו: חוץ מן היין וכו': מאי שנא יין אילוימא משום דאשתני לעלויה אשתני לברכה והרי שמן דאשתני לעלויה ולא אשתני לברכה * דאמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן שמן זית מברכין עליו בפה"ע אמרי התם משום דלא אפשר היכי נברוך בורא פרי הזית פירא גופיה זית אקרי ונברך עליה בורא פרי עץ זית אלא אמר מר זוטרא חמרא זיין משחא לא זיין ומשחא לא זיין והתנן * הנודר זמן המזון מותר במים ובמלח והוינן בה מים ומלח הוא דלא אקרי מזון הא כל מילי אקרי מזון נימא תיהו תיובתא דרב ושמואל דאמרי אין מברכין בורא מיני מזונות אלא בה' המינין בלבד וא"ר הונא באומר כל הזן עלי אלמא משחא זיין אלא חמרא סעיד ומשחא לא סעיד וחמרא סעיד * והא רבא יהודה שתי חמרי כל מעלי יומא דפסחא כי היכי דנגרדיה ללביה וניכול מצה טפי טובא גריר פורתא סעיד ומי סעיד כלל והכתיב * ויין ישמח

לבב אנוש ולחם לבב אנוש יסעד וגו' נהמא הוא דסעיד חמרא לא סעיד אלא חמרא אית ביה תרתי סעיד ומשחא נהמא מסעד סעיד שמוחי לא משמח אי הכי נברך עליה שלש ברכות לא קבעי אינשי סעודתיהו עליה א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא אי קבע עלויה סעודתיה מאי א"ל לכשיבא אליהו ויאמר אי הויא קביעותא השתא מיהא * במלה דעתו אצל כל אדם: גופא אמר רב יהודה אמר שמואל וכן א"ר יצחק א"ר יוחנן השמן זית מברכין עליו בורא פרי העץ היכי דמי אילוימא ידקא שתי ליה (משתה) אווקי מויק ליה * דתניא והשותה שמן של תרומה משלם את הקרן ואינו משלם את החומש * הסך שמן של תרומה משלם את הקרן ומשלם את החומש אלא דקא אכיל ליה על ידי פת אי הכי הויא ליה פת עיקר והוא טפל ותנן * זה הכלל * כל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופותר את הטפלה אלא דקא שתי ליה ע"י אניגרון דאמר רבא בר שמואל * אניגרון מיא דסלקא * ואניגרון מיא דכולהו

סעדי ולא מיקרו מוזן (שחיבין ל). אניגרון. מין מאכל שמתנין בו יין וכמנה מקומות שניט צוספסא אניגרון ואכסניגרון שמתנין בו יין ושמן (ויחא עו). כן

א) גישין דף פא, ב) נעפירש"י וימו שס, ג) סס זכ"מ פו. ד) [לקמן לו,], e) שיוינן סו: ודף ל, f) נפסחוס ק, g) [נפסחוס מד, סוכה ד,], h) מוספתא מרומות רפ"ו, i) לקמן מה, מד, j) שבוטות ג, [וימח עו,], k) [אכסניגרון כן וכן א"י בערדן, l) וד"ה פני חמור ד"ה ארין, m) [דברים ח, n) [נפסחוס ג,], o) והכא בעשין ועשין ואין עושין כי הדדי ל"ל ופי' דלקמן מפרש מה בין עושין ואין עושין כל כך כסדרת המוס' בתירוץ א' ואין עושין כלל ויחא ג' צבות דע"כ ל"ל דל"ל הכי כיון דמישח שני צ' מפקוס דהאי קרא דועמדו זרים איירי בעשין ומפקי מניה דאפי' אספת דגן ארנן איכיס לעשות צמיס מלחלת דגן צמחו קרא דועמדו זרים ורעו לאכנס וצני ככי לאכיס וקרא דאספת דגך איירי צין עושין ע"כ פי' דאין עושין כיב דל"כ קסא תמאי להקמת לקרא דולקחתי דגני אזל הכא ל"מ"ח צ"פ א' ס"ד דלית ליה הא כפרא לתפס מתיא קרא דועמדו זרים אפי' מלחלת אספת דגן למה ליה להקשות הני מרי קראי אהדרי ולקחתי דגני מוספתא דגך עיפא מניה ה"ל להקשות קרא דולקחתי דגני קרא דועמדו זרים וצמיס אפי' זרים יעשו צמילין אלח דהאי דלא מפקי מרי מתיא קרא מנו ל' שפעמא וצ"כ ל"ל רחוי אלח ל' מעלות אזל לאין עושין כלל ולעשוין אלח עושין ואין עושין כיב אין לו שום דלית להק' כימיה ופי' הדדי מיהו ואם כן ע"כ פלוגי אהדרי,

א) גישין דף פא, ב) נעפירש"י וימו שס, ג) סס זכ"מ פו. ד) [לקמן לו,], e) שיוינן סו: ודף ל, f) נפסחוס ק, g) [נפסחוס מד, סוכה ד,], h) מוספתא מרומות רפ"ו, i) לקמן מה, מד, j) שבוטות ג, [וימח עו,], k) [אכסניגרון כן וכן א"י בערדן, l) וד"ה פני חמור ד"ה ארין, m) [דברים ח, n) [נפסחוס ג,], o) והכא בעשין ועשין ואין עושין כי הדדי ל"ל דל"ל הכי כיון דמישח שני צ' מפקוס דהאי קרא דועמדו זרים איירי בעשין ומפקי מניה דאפי' אספת דגן ארנן איכיס לעשות צמיס מלחלת דגן צמחו קרא דועמדו זרים ורעו לאכנס וצני ככי לאכיס וקרא דאספת דגך איירי צין עושין ע"כ פי' דאין עושין כיב דל"כ קסא תמאי להקמת לקרא דולקחתי דגני אזל הכא ל"מ"ח צ"פ א' ס"ד דלית ליה הא כפרא לתפס מתיא קרא דועמדו זרים אפי' מלחלת אספת דגן למה ליה להקשות הני מרי קראי אהדרי ולקחתי דגני מוספתא דגך עיפא מניה ה"ל להקשות קרא דולקחתי דגני קרא דועמדו זרים וצמיס אפי' זרים יעשו צמילין אלח דהאי דלא מפקי מרי מתיא קרא מנו ל' שפעמא וצ"כ ל"ל רחוי אלח ל' מעלות אזל לאין עושין כלל ולעשוין אלח עושין ואין עושין כיב אין לו שום דלית להק' כימיה ופי' הדדי מיהו ואם כן ע"כ פלוגי אהדרי,

הגהות הב"ח

ה) תוס' ד"ה כ"ה כאן זמן וכו' כי הדדי ניב כשניסא בעלמא הם נפסחוס את הדגן אלח שם אין עושין לוקח הדגן ממשותם:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כאן בזמן ועוד י"ל בו. ע"י משובת רש"ס (ח"ח"ס סי' ל"ט):

מוסף רש"י

דרך טרקסמון. דרך המעשה ממון ליכנס לפנים ודומה לו שהוא לזון ויין כמו וימח ג) טרקסין (י"טו) * טרקן לזון כמסע פניס הוא (ויחא גב.) או לזון טרקוק גל, טרק שער, ומומון בית, כלומר מקמי סומון (רש"י בע"י). כרי לחייבן במעשר. יקדי' אין הטבל ממתייב צמעשך עד שיראה פני הבית ודעויל ליה דרך שער, לאספוקי דרך תצרות ודרך גנות דלא, וי"ק מואללו צמעשך צמיס הסוכר (גיטין עט). אין הטבל מתחייב במעשר. אפילו מירחו כתיב צדה, עד שיראה פני הבית. שיכנס דרך הפתח שהוא פני הבית ולא דרך גנות וקרפסות (ב"מ פו). ואכלו בשעריך. ונתת לזון וגו' מששם שנוכסו לשעריך (ש"ס). כל דהון עלי. תמני דאסר ליה ככל מילי, לא דלמיר יאסר עני מוזן, דהאי לא מקרי מין אלח * מינין דהו מן דגן דחייי ופעדי ליה, אלח כגון דלמיר יאסר עני כל הזן, דמשמע כל דבר המשפיע, דכל מילי זייני חוץ ממוס ומלח, אלח מיסעד לא